KORTREIST KRISEHÅNDTERING

Oppsummering digital dugnad i Kortreist Kvalitet nettverket
7. mai 2020 kl 09.00-12.00 på Zoom

INNHOLDSFORTEGNELSE

BAKGRUNN **3**
KORTREIST KVALITET KOMMUNENETTVERKET 3
MÅL MED DEN DIGITALE DUGNADEN 4
LITT STATISTIKK OM TURISTNÆRINGEN I NORGE 4
PROGRAMMET **5**
INNLEDNINGER **6**
BÆREKRAFT I KRISETIDER 6
KORTREIST KVALITET SOM RAMMEVERK FOR KRISEHÅNDTERING OG BÆREKRAFTIG OMSTILLING 7
KORTREISTE OPPLEVELSER OG REISELIV – INNLEDNING FRA VIKEN, ARENDAL, KRISTIANSAND 8
VEIKART FOR NYTT TERRENG - GRUPPEARBEID **11**
MATOPPLEVELSER OG MATBASERT REISELIV 11
GRØNN MOBILITET OG LOKALE OPPLEVELSER 13
KORTREISTE KULTUROPPLEVELSER 15
REISELIV OG OPPLEVELSER FOR STYRKET FOLKEHELSE 16
KORTREISTE KRETSLØP OG NYE FORRETNINGSMODELLER 18
VEIEN VIDERE **22**
KLIMSATS SOM VIRKEMIDDEL FOR OMSTILLING TIL LAVUTSLIPPSSAMFUNNET 22
OPPFØLGING OG VIDERE ARBEID I KORTREIST KVALITET KOMMUNENETTVERKET 22
REFERANSER **24**

Bakgrunn

Kortreist Kvalitet kommunenettverket

Kommunenettverket Kortreist Kvalitet skal være et nasjonalt foregangsnettverk i å vise hvordan Kortreist Kvalitet kan gi bærekraftig omstilling i praksis gjennom konkrete prosjekter i kommunene/fylkeskommunene.

Kommunenettverket Kortreist Kvalitet består av 12 kommuner/fylkeskommuner, KS og kunnskapsmiljøene til forfatterne av Kortreist Kvalitet rapporten[1] (insam, Cicero, Civitas). Nettverket skal bidra til å videreutvikle kunnskap om hvordan omstilling til et lavutslippssamfunn best kan gjennomføres, basert på lokale og regionale fortrinn. Dette skal gjennomføres som et praktisk utviklingsarbeid i deltakerkommunene på grunnlag av anbefalinger og kunnskap fra rapporten Kortreist Kvalitet. Nettverket har fokus på ledelse og omstilling, og går på tvers av sektorer, fag- og ansvarsområder.

Gjennom prosjektet Kortreist Kvalitet (KS FoU, 2016) er det vist at kommuner og lokalsamfunn har både kunnskap og betydelige muligheter til å være en ledende omstillingsaktør. Kortreist kvalitet er en strategi for lokal og regional omstilling til lavutslippssamfunnet. Utgangspunktet er at omstillingen til lavutslippssamfunnet må sees som en innovasjonsutfordring med mål om å utvikle bærekraftige lokalsamfunn basert på lokale kvaliteter og fortrinn. Det er da behov for en strategisk tilnærming som utnytter kommunesektorens samlende kapasitet som omstillingsaktør.

Gjennom å bruke og utvikle sin legitimitet som demokratisk samfunnsaktør kan kommunene stimulere til betydelig flere og dyptgripende innovasjonsprosesser. Utslippsreduserende tiltak bør skje uavhengig av om utslippene skjer lokalt eller om de er knyttet til aktivitet, forbruk eller produksjon som skjer utenfor kommunegrensene. Kommunene anbefales å ta utgangspunkt i temaene bygg, transport og mat, og at både effektiviserings-, utviklings- og omstillingstiltak gjennomføres.

Nettverket startet med første samling i Oslo i januar 2019. Den andre samling ble gjennomført i Trondheim med Trøndelag fylkeskommune som vertskap i november 2019.

Denne rapporten oppsummerer Kortreist Kvalitet nettverkets digitale arbeidsøkt 7 mai.

For mer informasjon om Kortreist Kvalitet se nettsiden: https://www.kortreistkvalitet.no.
Der ligger blant annet dokumentasjon fra gjennomførte nettverkssamlinger, og film om hva omstillingen til et lavutslippssamfunn betyr i praksis for kommunesektoren.

[1] Rapporten Kortreist Kvalitet finnes via linken:
https://www.kortreistkvalitet.no/wp-content/uploads/2019/01/kortreist-kvalitet-v6.pd

Mål med den digitale dugnaden

Bakgrunnen for det digitale seminaret om kortreist krisehåndtering er koronapandemien som i løpet av få uker har gjort at vi alle har blitt lokale, uansett hvor globale vi ellers pleier å være.

Dette er en situasjon som gir oss mange begrensninger, men som også kan åpne for tiltak som styrker arbeidet med omstilling til et mer bærekraftig og robust samfunn. Samlingen 7. mai ble derfor tilpasset den dagsaktuelle situasjonen og gjennomført som en digital dugnad.

Hovedspørsmålet var hvordan Kortreist Kvalitet kan være et rammeverk for krisehåndtering, og samtidig legge grunnlag for nødvendig omstilling.

Det er akutte behov for løsninger innen besøks-, opplevelses-, og reiselivsnæringen i mange kommuner. For å kunne gjøre drøftingene konkrete og relatert til praktiske utfordringer, erfaringer og ideer om omstilling, var tematisk fokus derfor **reiseliv og opplevelser.** I dette ligger spørsmålet om hvordan lokalsamfunn og regioner kan legge til rette for mer kortreiste opplevelser og reiseliv, herunder de aller korteste turene.

Målet med dugnaden var å komme fram til vurderinger og anbefalinger som er nyttige for egen kommune/region, og som har overføringsverdi til andre lokalsamfunn. Målgruppe for seminaret var folkevalgt ledelse, administrativ ledelse, samt ledere og andre nøkkelpersoner i kommunenettverket. Vertskap for samlingen var KS, Cicero, Civitas og insam som sammen inviterte til seminar om kortreist krisehåndtering.

Totalt deltok 63 personer på den digitale dugnaden. Alle deltakerkommunene var representert. Fra enkelte kommuner deltok også næringslivsaktører. I tillegg deltok representanter for Digitaliseringsdirektoratet og Miljødirektoratet.

Litt statistikk om turistnæringen i Norge

Turistene la igjen 186 milliarder kroner i Norge i 2018. Inntekter fra utlendingers turistkonsum utgjør 30 prosent av disse turistinntektene. (SSB). Det betyr at hele 70 prosent av inntektene kommer fra nordmenn. Dette indikerer et potensial for utvikling av kortreiste opplevelser og reiseliv.

Satellittregnskap for turisme

	2016	2017	2018 [1]
Samlet turistkonsum i Norge. Mill. kr	170 002	176 306	*186 308
Utlendingers turistkonsum som andel av samlet turistkonsum i Norge. Prosent	29,5	29,8	*29,7
Volumvekst i samlet turistkonsum. Prosentvis endring fra året før	3,3	2,2	*3,7
Norske husholdningers turistkonsum i Norge som andel av husholdningenes konsum i alt. Prosent	7,1	7,1	*7,3
Bruttoprodukt i reiselivsnæringene som andel av BNP i Fastlands-Norge. Prosent	4,4	4,3	*4,2
Volumvekst i bruttoprodukt i reiselivsnæringene. Prosentvis endring fra året før	1,4	1,4	*2,6
Sysselsatte i reiselivsnæringene som andel av samlet sysselsetting i Fastlands-Norge. Årsverk, heltidsekvivalenter, for lønnstakere og selvstendige. Prosent	7,1	7,1	*7,1

[1] Foreløpige tall

Tabell: Satellittregnskap for turisme. Kilde: SSB, oppdatert 21 april 2020. https://www.ssb.no/turismesat

Programmet

09.00 Bærekraft i krisetider – perspektiver på omstilling, innovasjon, bærekraft og robuste lokalsamfunn med utgangspunkt i KS Landstings vedtatte strategier, v/ KS, områdedirektør interessepolitikk, Helge Eide. Etterfølgende spørsmål/kommentarer.

09.15 Kortreist Kvalitet som rammeverk for krisehåndtering og bærekraftig omstilling. Innledning v/direktør i Cicero, Kristin Halvorsen med etterfølgende dialog med deltakerne. 09.45 Kortreiste opplevelser og reiseliv. Korte innledninger om tiltak samt refleksjoner fra kommunene som har spesielt relevante erfaringer. Etterfølgende spørsmål/kommentarer.

- Viken fylkeskommune v/ Fylkesråd for klima og miljø Anne Beathe K. Tvinnereim
- Arendal kommune, v/ leder komite for samfunnsutvikling Vanja Grut
- Kristiansand kommune, v/ ordfører Jan Oddvar Skistad

10.20 Pause

10.30 Veikart for et nytt terreng. Digital dugnad som belyser hvordan vi både kan drive kortreist krisehåndtering og legge grunnlag for omstilling og bærekraft når det gjelder opplevelser og reiseliv. Det blir grupper på 5-6 personer som settes sammen på tvers av kommuner og aktører. Gruppene vil ha ulike fokus og deltakerne velger mellom følgende (del)tema:

a) Matopplevelser og matbasert reiseliv
b) Grønn mobilitet i reiseliv og lokale opplevelser
c) Kortreiste kulturopplevelser
d) Reiseliv og opplevelser for styrket folkehelse
e) Kortreiste kretsløp og nye forretningsmodeller.

11.10 Vurderinger og anbefalinger. De viktigste innspillene fra gruppene formidles og kommenteres i plenum.

11.35 Veien videre

- Klimasats som virkemiddel for omstilling til lavutslippssamfunnet - status og perspektiver, v/ Kirvil Stoltenberg, Miljødirektoratet.
- Oppfølging og videre arbeid i Kortreist Kvalitet samarbeidet/kommunenettverket, v/ansvarlig for Kortreist Kvalitet arbeidet i KS, Kjetil Bjørklund.

12.00 Slutt

Innledninger

Alle presentasjonene ligger på www.kortreistkvalitet.no.

Bærekraft i krisetider

Innledning ved KS, områdedirektør interessepolitikk, Helge Eide

Konsekvensene av koronakrisen vil prege samfunnet internasjonalt og nasjonalt i mange år framover. Helge stilte innledningsvis spørsmål om endringene og konsekvensene kan bidra til en omstilling i grønnere retning.

Landstinget 2020 vedtok i februar dokumentet *Mange bekker små*[2] (Politiske prioriteringer for perioden 2020-2023). Dokumentet beskriver mål og satsinger kommunesektoren samlet prioriterer framover. Høyt på agendaen er at kommunesektorens tar et aktivt lederskap i overgangen til et klima- og miljøvennlig samfunn, og vedtakene aktualiserer arbeidet med Kortreist Kvalitet
Også i lys av koronapandemien holder vedtakene langt på veg. Landstinget understreket blant annet at det vil bli økt etterspørsel etter kortreiste lokale løsninger, økt offentlig privat samarbeid lokalt, helhetlig global omstilling som krever lokal forankring og aksept. Påpeker samtidig at Klimakur 2030 bygger opp om Kortreist Kvalitet.

Understreket at omstilling er en innovasjonsutfordring, som ikke bare omfatter utvikling av ny teknologi, men også nye måter å organisere offentlig sektor, samarbeid mellom aktører og samfunnsutviklingen. Gjennom vedtaket av *Mange bekker små* har Landstinget pekt på hvilke samfunnsmål kommunesektoren samlet sett har satt seg, og stilt forventninger både til kommuner og fylkeskommuners innsats, og til nasjonale myndigheters rammebetingelser.

Det forventes for eksempel at alle kommuner og fylkeskommuner tar i bruk klimabudsjett i sitt daglige arbeid på lik linje med kommuneplanen. Klimakonsekvenser bør vurderes i alle saker og beslutninger som behandles i alle sektorer, om ikke annet ved bruk av sjekkliste med spørsmål om tiltaket medfører klimakonsekvenser. Kommunene kan først og fremst oppnå resultater i samarbeid med andre (jf. bærekrafsmål nr. 17).

Helge understreket hvor viktig det er å fortsette forbedringen av digitale nettverk og løsninger, jf. denne digitale dugnaden. KS har forventninger til Staten både når det gjelder tilføring av midler (kr) til kommuner og fylkeskommuner, men også tilrettelegging av verktøy og nødvendig opplæring. Kommunesektorens betydning for gjennomføring av tiltak er beskrevet i Klimakur 2030, der det også er referert til Kortreist kvalitet. Dette understreker at Staten anerkjenner kommunenes viktige rolle i omstillingsarbeidet.

---

[2] Link til dokumentet *Mange bekker små:*
https://www.ks.no/globalassets/kpt-2020/GrunnlagsdokumentPr240220.pdf

Kortreist Kvalitet som rammeverk for krisehåndtering og bærekraftig omstilling

Innledning ved direktør i Cicero, Kristin Halvorsen

Kristin stilte to spørsmål innledningsvis: Kommer det til å være en varig endring i økonomien som følge av koronakrisen? Kommer det til å være en varig endring i folks adferd som følge av koronakrisen?

Økonomisk er dette ikke bare en liten «dupp», det er en endring som kommer til å være merkbar. Det er den største finanskrisen siden 30-tallet. Det vil være rart om den ikke fører til varige endringer og restrukturering av næringsliv og arbeidsmarkedet. IMF har registrert at mange av krisepakkene er brune/grå og pekt på at disse bør dreies i grønnere retning. EU's krisepakker har et betydelig og i all hovedsak grønt preg. Her er det satsning på fornybar energi, nullutslipp i transportsektoren, bærekraftig matproduksjon og sirkulære næringer (økonomi) med deling, ombruk, reparasjoner, material gjenvinning.

Turismen, inkludert cruisenæringen, er hardt rammet i mange land. Reisevirksomheten er betydelig endret, og sannsynligvis vil vi reise mindre når krisen er over. Det blir dyrere å reise, spesielt med fly. Vi har etablert nye vaner ift digitale møter, som antakelig vil bidra til å redusere arbeidsreiser også når vi kan reise fritt. Teknologien har vist seg å fungere for de aller fleste. Samtidig et spørsmål om vi mister noe prosessuelt og sosialt ved ikke å møtes fysisk. Totalt sett er det en ny virkelighet.

Mat, transport og bygg generer store utslipp som kommunen kan påvirke. Koronakrisen kan bidra til at vi bli mer opptatt av lokal matproduksjon, og bygg er et område det kan skje mye på fremover.

Handling går foran holdning. Vi har funnet oss i store endringer i våre private liv på kort tid fordi koronapandemien har gitt en kriseforståelse som har bidratt til at vi har akseptert det. Det er sannsynlig at enkelte atferdsendringer vil bli varige. Er dette overførbart til klima, en krise som skjer saktere? Med en gjennomtenkt argumentasjon og kommunikasjon så kan mye av de nødvendige endringene bidra til kimer til det gode liv, og nødvendigvis ikke kun oppleves som restriksjoner. Gjennom koronakrisen har mange fått en triveligere hverdag, og i mindre grad en «transportsentral». Mer tid med familien med felles opplevelser. Et stort potensial for kommuner å tilrettelegge for kortreiste fritidsaktiviteter, og reiseliv som krever mindre transport. Dvs. lokale tilbud til reisende i egen kommune.

Krisen kan bidra til å fremskynde kortreiste tjenester som inngår i sirkulær økonomien, som reparasjon, vedlikehold, deling, bytting, bruktsalg, etc. Det ligger store muligheter for holdningsendringer. Kortreist Kvalitet vil være en nøkkel.

Kommunen er den viktigste tilretteleggeren for det gode liv lokalt!

Kommentarer og spørsmål i plenum

En politiker i Kristiansand forteller at de jobber med Lokale krisepakker, og nylig fått igjennom et vedtak i formannskapet hvor ordføreren bes om å ta initiativ til en «Green New Deal»
Vil gjerne ha ideer om hvordan de skal få til dette i kommunen. Det er behov for opplæring i hva dette innebærer både politisk, administrativt og i lokalsamfunnet. Kristin H oppfordrer til å lage sjekklister over hva som skal innfris av klimakrav for at pakken/tiltakene kan sies å være gode grønne

tiltak. Gjennom offentlige anskaffelser er det gode muligheter til å forsterke kravene som gjelder klima.

Helge E påpeker at grønn omstilling må være hovedinnretningen på statens krisepakke fase III. Hurtigbåtkonseptet og utviklingen har vært viktig og vellykket både for lokalt norsk næringsliv i det globale markedet (maritim sektor), for klimagassutslippene i Norge og globalt, for reiselivsbedrifter og cruisetrafikken som nå kan tilby nullutslippsbåter til å bringe turistene rundt i sårbare norske fjorder.

Kristin H påpeker at Statens endring i petroleumsbeskatningen ikke er et grønt krisetiltak. Det kan skape varig forskyvning i konkurransebildet mellom fornybar energi og fossil energi. Dette er et blindspor og må gis en annen innretning. Maritim sektor trenger krisepakke og bør bruke den til raskere å innfase fornybare drivstoff – el og hydrogen, kanskje også vind(seil). Hvis ikke Norge sørger for denne grønne innretningen på krisepakkene og tiltakene, så vil vi havne i bakleksa og sakke akterut. Vi vil da ikke være i posisjon til å konkurrere med andre land.

En politiker i Asker tar opp hvordan holdningsendring kan benyttes som verktøy for å få til grønn omstilling. Kristin H påpeker at handlinger ofte går foran holdninger, dvs. aksept oppnås gjennom erfaringer. Dette er et forskningsområde Cicero jobber med. Aksept for tiltak er viktig for hvor langt kommunene kommer i arbeidet med klimaomstilling. Ligger et potensial i de erfaringer som er gjort gjennom koronapandemien. Potensial i samarbeid om vinn-vinn løsninger - klima, helse, det gode liv, næringsutvikling, etc.

Kortreiste opplevelser og reiseliv – innledning fra Viken, Arendal, Kristiansand

Viken fylkeskommune

Innledning ved Viken fylkeskommune, Fylkesråd for klima og miljø, Anne Beathe Tvinnereim

Krisen gir rom for å diskutere hvordan virkemidler skal rigges - overlevelsesmodus, omstillingsmodus, grønn omstilling. I Viken har 6 av 10 reiselivsbedrifter permittert ansatte og det er fare for konkurs. Hallingdal og Numedal er spesielt rammet, og områdene rundt Gardermoen har høy arbeidsledighet. Reiselivsansatte har ofte lav utdannelse. Forventet verdiskaping går i 2020 ned fra 32,5 til 18,5 mrd. (prognose). I denne alvorlige situasjonen er det viktig å utnytte mulighetsrommet med fokus på omstilling, men det kommer ikke av seg selv. Vi må støtte innovasjonsprosesser og nye forretningsmodeller innen bl.a reiselivet.

Kompetanseutvikling er viktig. Regelverket har åpnet for at permitterte kan delta i opplæring, og tilskudd til opplæring i bedrifter og næringsliv. Viken fylkeskommune forvalter midler til grønn omstilling gjennom Vikenpakken med fokus på (kommer i slutten av mai):

- Opplæring til grønn omstilling og drift
- Sertifisering – bærekraft
- Merkeordninger – bærekraft

Reiselivet forårsaker utslipp i Norge på ca. 3,6 mill tonn CO2e, det er 7 prosent av det totale norske utslipp. Utslippene er i all hovedsak innenfor transport: fly, cruise, hurtigbåt og bil. Disse utslippene må nulles. Et tiltak vil være lokale opplevelser og færre lange reiser. Innovasjon Norge har tatt initiativ til sertifiseringsordning for reiselivsbedrifter. EU kommer med felles retningslinjer for smittevern som påvirker driften av overnattingssteder, hva som kreves for å kalle seg bærekraftige reisemål, CO2-merking av reiser og opphold.

Viken jobber med framtidens mobilitet sammen med næringen. Framtida er elektrisk, men den krever tilrettelegging av infrastruktur som ladeinfrastruktur, sykkelveier, utleie/lån av sykler, nye måter å løse kollektivreiser på, etc. Store muligheter innen naturbasert reiseliv. Å fremstå som miljøhelter er et konkurransefortrinn. Viken vil fortsette å bidra til digitalisering av distriktene. Fylkeskommunen kan legge til rette for bredbånd der dekningen er dårlig. Viktig for naturbaserte næringer at dette bygges ut.

Koronapandemien har satt kommunene i skvis økonomisk, og er avhengig av at staten bidrar med økonomiske muskler for lokalsamfunnsutvikling.

Arendal kommune

Innledning ved Arendal kommune, leder for komite for samfunnsutvikling Vanja Grut

Reiselivet er hardest rammet av korona. Hotellene har full stopp i bestillingen. 336 ansatte i 118 reiselivsbedrifter er permittert. Utgjør 52 prosent av registrerte lønnstakere i bransjen.

Før koronapandemien var det også utfordringer innen reiseliv med få utenlandske turister til Arendal og Sørlandet. Hotellprisene er høye i juli, og dårlig belegg i juni og august (en grunn til at Arendalsuka legges til august). 40 prosent av de besøkende overnatter i fritidsboliger. Arendal trenger flere nyskapende og innovative konsepter.

Kan Sørlandet bli Norges syden i 2020? Felles markedsføring på Sørlandet - «Kom til Arendal». Bli mer synlig på nett og i media. Produkt- og kompetanseutvikling og nytenking, for eksempel pakkereise med direkterute fra Tromsø til Kristiansand. Uforutsigbarhet om korona mht smittevern, der forskjellige scenarier må forberedes. Må forberede markedsføring som kan igangsettes raskt. Kommunen kan fasilitere og bidra til planlegging og tilrettelegge rask handling.

Nordmenns ferievaner i Norge karakteriseres ved at ferien planlegges kort tid før (maks to uker), og at de orienterer seg blant venner og familie om ferie i Norge. Ni av ti velger annen overnatting enn hotell. Barnefamiliers ferieønsker i Norge er at de vil bli underholdt. 85 prosent ønsker utendørs aktivitet, og like mange reiser i skoleferien. Opplevelser velges foran kostnader.

Fra stort til smått, vi må tenke nytt ift arrangementer. Kultursektoren er hardt rammet med avlyste konserter og festivaler. Kanskje det blir lov med mindre arrangementer. Arendalsuka er avlyst, men Arendalsfolk er vant til å leie ut hus, og kanskje de vil det nå også.

Varehandelen største næring i kommunen. Arendal er handelssentrum i Østre Agder med 5000 jobber og 15 milliarder kroner i omsetning. 24 prosent er nå permittert på grunn av koronakrisen.

Konkurranse fra netthandel er forsterket av koronakrisen. I løpet av en uke ble Shop Arendal (www.shoparendal.no) laget, en nettportal der butikkene tilbyr hjemlevering av varer i Arendal, Grimstad og Lillesand. Dette er et eksempel på rask omstilling. Kan også videreutvikle konseptet etter koronakrisen.

Bystyret i Arendal vedtok å fjerne 120 parkeringsplasser på Tyholmen. «Biler trenger ikke utsikt» - byens beste utsiktsplass/bryggeplass med mye sol. Fire nye bilfrie byrom gir muligheter for mer avstand for uterestauranter. Kommunen har lite penger, og gir i år næringslivet tilgang til å tilrettelegge aktiviteter i byrommene. Koronapandemien har så langt kostet kr 130 millioner, og kommunen får bare rundt kr 30 millioner fra staten. Kommunen gjør sitt beste, og håper på oppsving i turismen.

Kristiansand kommune

Innledning ved Kristiansand kommune, ordfører Jan Oddvar Skistad

Kommunen har høye ambisjoner om klimaomstilling og utslippsreduksjoner. De målene ligger fast uansett koronakrisen. Kommuneøkonomien er stram på grunn av koronakrisen. Sommeren er viktig for veldig mange arbeidsplasser i regionen der Dyreparken er en helt sentral aktør og drivkraft for reiselivet. Parken har fått lov å holde åpent, men med redusert antall mennesker for å ivareta smittevern. Mange turister kommer vanligvis med ferger fra Danmark.

Krisepakke for reiselivet i regionen er etablert. Pekte på fem tiltak som kommunen bidrar til å gjennomføre:

- Bærekraftsertifisering av bedriftene. Bygger troverdighet.
- Sykkelbyen Kristiansand – lokal tilrettelegging i samarbeid med frivillige organisasjoner.
- Skjærgården – må tenke annerledes ift bærekraftig tilrettelegging. Potensial for å tilrettelegge for elektrisk ferdsel, ladepunkter og bedre tilkomstmuligheter til øyene.
- Lokalmat – 50 prosent av maten som tilbys i Dyreparken er råvarer fra lokale produsenter. Dette kan styrkes ytterligere. Samarbeid med profilerte kokker, som også smitter over på andre bedrifter og private.
- Etablerer et bærekraftsenter gjennom offentlig-privat samarbeid. Kobler frivilligheten, næringslivet og grønne organisasjoner.

Veikart for nytt terreng - Gruppearbeid

Det ble gjennomført gruppearbeid (digital dugnad i Zoom breakout-rooms) med grupper satt sammen på tvers av kommuner og aktører. Gruppene hadde ulike fokus der deltakerne valgte mellom følgende (del)tema:

- Matopplevelser og matbasert reiseliv
- Grønn mobilitet i reiseliv og lokale opplevelser
- Kortreiste kulturopplevelser
- Reiseliv og opplevelser for styrket folkehelse
- Kortreiste kretsløp og nye forretningsmodeller

Matopplevelser og matbasert reiseliv

Mer lokalmat

Vi begynte med en diskusjon av endringer vi nå ser og muligheter som ligger i dette. Det første som ble nevnt var at kriser bidrar til at vi blir mer innovative. Det ble nevnt et eksempel fra Asker hvor en bonde tidligere leverte grønnsaker til en Michelin Restaurant i Oslo, som nå er stengt på grunn av koronakrisen. Bonden snudde seg rundt og etablerte en lokal slags REKO-ring hvor man får mat levert direkte fra den lokale bonden. Maten blir levert til bestemte punkter i kommunen. I tillegg har de gårdsbutikken på gården.

Flere nevnte også at de trodde interessen for lokal mat var økende, og at man kunne forsøke å få opp gamle tradisjoner med mer gårdssalg, salg langs veien og selvplukk. Lier har for eksempel et samarbeid mellom bønder som kalles Ren Smak, og stadig flere gårdsbutikker popper opp. Dette er også knyttet til nærturisme hvor Lier også har et prosjekt.

Flere, blant annet Kristiansand, nevner hvordan lokale restauranter i stadig sterkere grad fokuserer på å benytte lokale matressurser og få til et samarbeid mellom bonde og restaurant. Bergen forteller at de er opptatt av å gjenopprette lokal matkultur og matidentitet, for eksempel med signaturretter fra Bergen.

Endret kommunikasjon

Det er mange som har kastet seg rundt også i reiselivet, men dette er selvsagt også en utfordring. Vi får høre litt om erfaringer fra Bergen som nå må tenke annerledes. De skal ikke lenger formidle Bergens kvaliteter til et internasjonalt publikum, men til norske turister og lokalbefolkning. Da må man ha ansatte som snakker norsk og også innrette kommunikasjonen sin mot denne gruppen. Blant nordmenn er ikke interessen så stor for elg og reinsdyrpølse. De ser at fokuset heller må være på *ekte opplevelser* som lett kan knyttes til matopplevelser. Her nevner Kristiansand at de gjennom Visit Sørlandet/Kristiansand bruker det at «makrellen har kommet» som en del av sin markedsføring.

Utfordringer når det gjelder å omstille seg for reiselivsnæringen er ofte knyttet til kompetanse og behov for bedriftsintern opplæring.

Kommuner og rolle ift matbasert næringsliv

Det påpekes at mat/landbruk er en viktig del av omstilling mot lavutslippssamfunnet. Flere av kommunene jobber direkte opp mot sitt næringsliv for å få til omstilling, også i matnæringen med de utfordringene man nå står overfor med korona.

Stad påpeker at kommunene kan ha en rolle i form av å hjelpe næringslivet til å søke midler, og også bidra konkret med tilrettelegging, for eksempel i form av skilting i kulturlandskapet. Det er også viktig å koble ulike deler av næringslivet. Reiselivet må finne de lokale matprodusentene slik at de kan benytte disse i sine strategier. Kommunene kan bidra her.

Den grønne utfordringen og de gode historiene

Det å omstille reiseliv og matopplevelser mot nærmiljø og turister i eget land, er i seg selv en grønn strategi/omstillingsstrategi fordi man reduserer transport og spesielt omfanget av langreiste turister. Det er likevel en utfordring for det grønne skiftet at det ofte oppstår steile fronter når man begynner å diskutere behovet for reduksjon av kjøttforbruket. Kristiansand nevner eksempler på at når dette nevnes går man i skyttergraver, og argumentet blir ofte at «dere skal fjerne kjøttet». Vi må få strategier som fokuserer på produksjon av grønt protein i Norge, og begynne å diskutere hvordan vi kan få dette til. Det er noen begynnende forsøk gjennom bondeorganisasjonenes handlingsplaner, men vi trenger mer.

Stad nevner at vi også må nyansere bildet og opprettholde produksjon av det som er mulig på ulike steder. Dette betyr både å produsere mer grønt der det er mulig – eks på Østlandet, men samtidig tillate produksjon av kjøtt på Vestlandet der dette er det som er mulig å produsere og da med for eksempel produksjon av lokalt kraftfor.

Klima og miljødimensjonen dreier seg også om ubrukte ressurser, og å sørge for god ressursutnyttelse, for eksempel redusere matsvinn.

For å få større grad av oppmerksomhet rundt grønne matvarevalg, er det en ide å fokusere på de gode historiene istedenfor å fokusere på det man ikke skal gjøre. Dette gjelder både grønnsaksbønder og kjøttbønder med dertil hørende tiltak (for eksempel knyttet til jordforbedring, energiforbruk, bruke hele dyret). Her kan kommunene spille en rolle.

Holdninger og lokal identitet

Grønnere og mer kortreiste matopplevelser handler også om holdninger til det å handle lokalt. Her kan ting være i ferd med å endre seg – flere får opp øynene for lokalmat. Det å ta vekk ledd mellom bonde og forbruker er også en del av dette. Gårdsbutikker/Reko-ring er et eksempel på at man fjerner fordyrende mellomledd og også en måte å få opp interessen for lokalmat på. I den forbindelse nevnes det at også i selve matkjeden er det mellomledd som er unødvendige, for eksempel knyttet til slakting. Hvorfor kan man ikke ha mobile gårdsslakterier?

Mer kortreiste matopplevelser sammen med forbrukeres deltakelse i matproduksjon (egen hage, andelslandbruk, etc.) er en del av holdningsskapende arbeid. Det øker respekten for mat og dyrking, og til slutt respekten for bonden og matproduksjonen. Bergen har en bybonde som blant annet skal motivere til mer dyrking i egne hager.

Grønn mobilitet og lokale opplevelser

Fra transport til grønn mobilitet

Mobilitetspyramiden bygger på en helhetlig og integrert tilnærming til mobilitet. Dette omfatter både strategier for å redusere reisebehov, og samtidig styrke mobilitetsløsninger som gir alternativer som er minst like attraktive som privatbil. Utviklingstiltak og prioriteringer som bidrar til at transportmidler høyere opp i mobilitetspyramiden oppleves som minst like attraktive og funksjonelle som privatbilen, vil være viktig for å redusere bruk av privatbil.

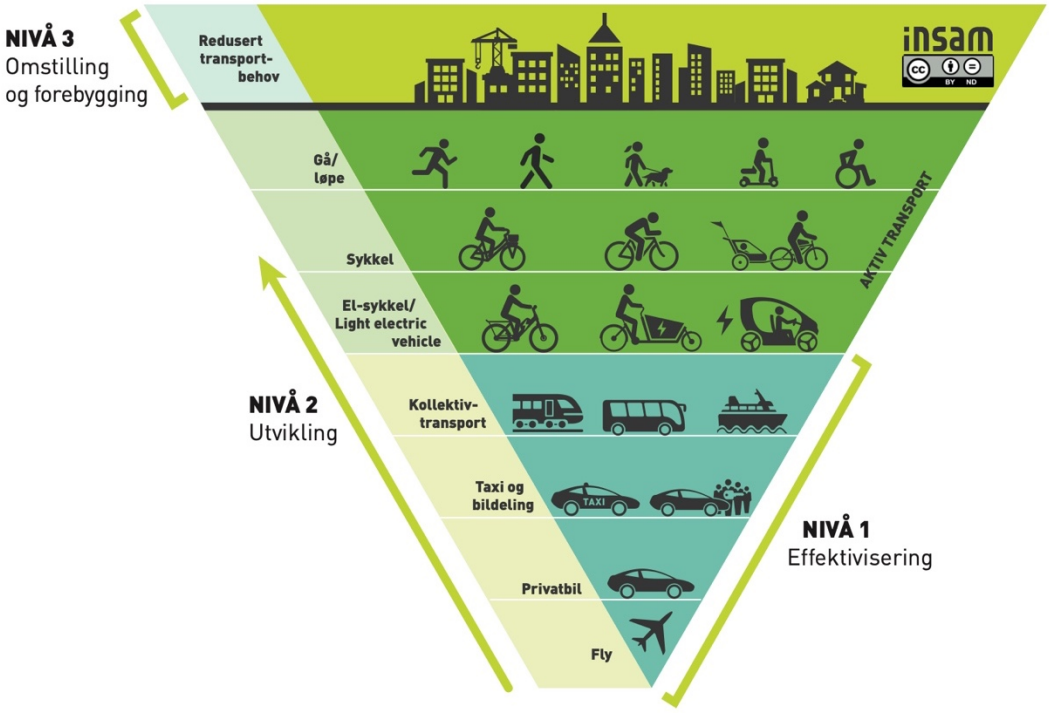

Figur 1: Mobilitetspyramiden med tiltaksnivåer. Kilde: insam as.

For reiselivs- og opplevelsesnæringer kan strategier og tiltak som tar utgangspunkt i lokale og regionale kvaliteter bidra til forebygging av transportbehov, og bygge opp om kortreist turisme. Konsepter som bygger opp om aktiv transport som gange og sykkel kan bidra både til miljøet, folkehelse og gode opplevelser. Kollektivtransport frakter et stort volum reisende på en energieffektiv måte. Hvordan transport tilrettelegges i mindre befolkningstette områder vil ha betydning for folks valg av transportmiddel og opplevelsesverdi.

Samtidig vil det kreve stor grad av samarbeid både internt i kommuneorganisasjonen, og mellom kommunen og reiselivs- og opplevelsesnæringer. I diskusjonen i gruppen påpekte Viken fylkeskommune viktigheten av å samordne på tvers av kommuneorganisasjonen, for eksempel mellom næring og transport. Det grønne skifte vil også kreve optimalisering av kommunens roller og virkemidler. Både bedre og flere sykkelveier og fossilfri kollektivtransport vil bygge opp om grønn mobilitet i reiseliv og opplevelsesnæringer.

Supplering av kollektivtilbudet

Kollektivtransporttilbudet er mest tilrettelagt i de befolkningstette områdene, og knyttet til jobbreiser. Ferie- og kulturturismen er ofte dårlig dekket. For eksempel er (nye) Asker en spredtbygd

kommune med store avstander. Frekvensen på kollektivtilbudet er en begrensning, særlig på Hurumlandet. Kollektivtransporten i Arendal kommune er relativt dårlig utbygd, mens Moss kommune har et bra togtilbud.

Flere steder utvikles bestillingstransport der du hentes ved døren eller i nærheten, og blir kjørt til ønsket adresse innenfor området transporten dekker. Det er et potensial i å videreutvikle dette konseptet til å omfatte ferie-/turisttransport som kan gjøre det enklere å komme seg til knutepunkt, kultur- og idrettsaktiviteter, friluftsliv, handel, etc.

Kombinasjonen kollektivtransport og sykkel vil øke mulighetsrommet. Potensial i å utvikle konsepter som åpner for å ta med sykkel på buss og tog, særlig utenom rush når det er plass. Konsepter for å ta med sykkel på kollektivtransport bør utvikles og innarbeides i offentlige utlysninger ved anskaffelser av for eksempel bussoperatører.

Meningsskapende mobilitet – utvikling av konsepter basert på lokale kvaliteter

Grønn mobilitet har to sider i reiselivs-/opplevelsesnæringen; transport og verdi. Transport handler om effektive løsninger for å forflytte seg til/fra en destinasjon, enten det er via gange, sykkel kollektivtransport, etc. Verdi handler om opplevelsen i mobiliteten, der effektivitet nødvendigvis ikke er et mål. For eksempel en padletur eller sykkeltur med opplevelser underveis, som natur, lokale markeder, møte med lokalbefolkning, lokale tilbud, etc. Hvordan opplevelsene/turene presenteres så folk får lyst å bevege seg rundt, kan ha betydning.

Raet nasjonalpark strekker seg gjennom hele Arendals kyststripe, og er et mye brukt friluftsområde der mange kommer sjøveien særlig sommerstid. Nasjonalparken skal utvikles som nasjonal spydspiss for bærekraftig turisme og forskning. Det kan være et potensial for utvikling av bærekraftige reiser i opplevelsesnæringen knyttet til nasjonalparken.

Interessen for lokal matproduksjon er økende i Moss, som også er en kommune med flott natur for nærturer som kan utvikles i turistøyemed.

Sørlandets hvite byer kan oppleves på sykkel - Perleraden. Bagasjen blir transportert, og også mulighet for å leie sykkel. Sykkelkonsepter med utgangspunkt i lokale kvaliteter med ordninger for bagasjefrakt, kan ha potensial mange steder.

Fremme sykkelkultur og nye opplevelser

Koronapandemien og forebyggende smittevern kan være et utgangspunkt for å fremme økt bruk av sykkel. For eksempel satser Frankrike på sykling i kampen mot koronaviruset. Alle franskmenn får sykkelservice tilsvarende en verdi på 50 euro til å reparere syklene sine. Folk kan ta med seg syklene til registrerte sykkelreparatører som kan utføre service og småreparasjoner.

Asker kommune planlegger å tilrettelegge for delingssykler mellom Asker togstasjon og Risenga idrettsanlegg. Et slikt tilbud kan utover fritidsreiser utnyttes til turistformål, og kan ha et potensial i flere kommuner.

Erfaringer fra el-sykkelbiblioteker, for eksempel i Moss, viser at mange kjøper sin egen elsykkel etter erfaringene fra bruk gjennom lån. Dette er et konsept som kan spres flere steder, og utvides til flere utlånsting som bygger opp om grønn mobilitet og opplevelser. Det kan være tilgang på lån av friluftsutstyr, for eksempel kajakker og telt for å oppleve for eksempel Vansjø (Østfold) eller Askers kyst. Skattekammeret, i regi av Bymisjonen i Arendal, låner ut sport- og friluftsutstyr gratis til barn og

unge. Det er et potensial for kommunene å (videre)utvikle utlånssystemer i samarbeid med lokale organisasjoner og reiselivsaktører.

Bidra til atferdsendring

Valgene hver av oss tar som forbrukere vil til sammen ha en klimaeffekt. Koronakrisen kan gi grunnlag for andre mer lokale reiseopplevelser som bidrar til å bryte med vante handlingsmønstre, som for eksempel «den årlige sydenreisen». Å skape fristende destinasjoner og tilbud som gjennom individuelle erfaringer bidrar til atferdsendringer kan være viktig i omstillingsarbeidet.

Utslippsfritt båtliv

Et potensial for å videreutvikle et utslippsfritt hurtigbåttilbud på Oslofjorden med anløp i Asker (Vollen, Slemmestad), som også kan benyttes i opplevelses-/turistnæringen. Bastøferja (Moss-Horten) er Norges mest trafikkerte ferjesamband innenlands. Ferjesambandet skal elektrifiseres (støtte fra Enova). Ferja bygges som hybrid, og vil ikke gå 100 prosent elektrisk før det blir tilgang på lading i Moss. Lading kun i Horten i første omgang.

Arendal er en av Norges mest attraktive sommerbyer med et aktivt båtliv. Cruiseturismen er relativt liten, og aller helst ønsker kommunen utslippsfrie skip i havnen men kan ikke nekte utslippsbasert transport.

Arendal ønsker å ta en rolle som el-båtpådriver og bidra til å fremme elbåt. Utslipp fra fritidsbåter utgjør en stor andel av totale utslipp i kommunen. Sammen med flere aktører skal kommunen arrangere elbåtfestivalen Lydløs. Festivalen skal bidra til kunnskap og fremme overgangen til nullutslipp på sjøen. Koronapandemien har medført at festivalen er utsatt til neste år. Kanskje en digital festival kan vurderes.

Kommunikasjon og formidling

Det er store variasjoner blant reiselivsaktører og opplevelsesnæringer, og hvilke målgrupper de har. Formidling av tilbud er viktig for å gjøre folk oppmerksom på alle mulighetene lokalt. Det gjelder også hvordan tilbud presenteres slik at folk oppmuntres til å reise på en bærekraftig måte. Private, lokale og regionale aktører kan for eksempel samarbeide om å utvikle felles nettside med alle tilbud. Skilting/navngiving av sykkelruter og gåturer kan også åpne muligheter. Kommunenes samhandling med de lokale destinasjonsselskapene/-næringene vil være viktig.

Kortreiste kulturopplevelser

En stor utfordring (som ikke bare handler om kultur)

Mange handelstandsforeninger er nå opptatt av å få folk til sentrum igjen for at de skal handle – bruke kultur til å stimulere til økt forbruk/handel. Hvordan henger dette sammen med kommunens mål på klima og omstilling til lavutslippssamfunnet. Hvordan forhindre at vi nå ender opp med høyere forbruk? Hvordan kan man eventuelt bruke kulturen til å gi folk annerledes opplevelser enn forbruk framover.

Overordnet

Viktig å ikke bare se på dette som den «rare» sommeren 2020, men også å se de lengre linjene. Er det konsepter man kommer opp med gjennom denne sommeren som kan skape nye «kulturprodukter» som også vil være attraktive for turister i 2021. Er det samarbeid som kan vokse ytterligere når de internasjonale turistene også kommer tilbake?

Kommunene kan også være en viktig bidragsyter til å åpne plasser som i dag ikke er tilgjengelig for kulturen – eks holmer i skjærgården og legge til rette for at kultur kan formidles derfra. F eks infrastruktur/utstyr etc. Bistå kulturen med å ta en del av kostnadene knyttet til dette. Museene og kunstgalleriene – har de vært litt lite på ballen i denne situasjonen? Kan de utfordres til å være med på å tenke nytt rundt formidling av kultur?

Lier kommune

Ser potensialet nå til å kunne være mer enn en plass alle kjører igjennom for å komme til Sørlandet. Har en kombinasjon av landbruk, skog og sjø og ser på hvordan kortreist kultur kan inkluderes i dette. Bruke Grønne Lier for å promotere de kortreiste opplevelsesturene.

Spennende å kunne se på alternative pakketurer til nærmiljø – mat og opplevelse og bo alternativt og opplevelser knyttet til dette kan stå sentralt.

I Lier ser man også på hvordan man eventuelt kan bruke BUA som en distributør av for eksempel friluftsutstyr. Dette kan tilrettelegge for å bruke naturen og ha et tilbud til kortreist turister som gjør at de kan «møte opp og nyte» uten at de trenger å ha alt utstyret selv.

Viktig å vise fram de områdene i en kommune folk kanskje ikke er så kjent med. For eksempel har også Lier strand og sjø, og det er potensial for å fortelle historiene om dette også.

Turist i egen kommune og kulturopplevelser i nye kanaler i egen kommune er også spennende. For eksempel hadde Lier en relativt smal jazzkonsert som ble streamet og som fikk veldig mange tilhørere. Kultur er kanskje noen ganger lettere tilgjengelig for folk når de ikke må flytte på seg for å oppleve. Betalingsviljen er stor allikevel. Spennende å se om man kan klare å videreføre noe av dette.

Arendal kommune

Store kulturarrangementer kan ikke gjennomføres nå. Viktig å huske på at kulturen er en sårbar gruppe, og at ikke alle aktører har mulighet til å ta den økonomiske risikoen ved å teste ut nye muligheter i år. De driver allerede på marginaler. Kommunen kan spille en viktig rolle her ved å legge til rette for aktørene.

Nå snakkes det ofte om den nasjonale dugnaden. Men kulturen er avhengige av inntekter for å overleve, så det å be allerede sårbare aktører om å omstille seg kan være å be om for mye.

Kommunen kan legge til rette for nye plasser å formidle kultur, som for eksempel å tilrettelegge for spesielle opplevelsene framfor de folketette. Allikevel krever det at man legger til rette for kompensasjon/betaling også. Hvilke andre mer rene reiselivskonsepter kan man koble kulturen sammen med? Spørsmålet er også om det er det noen samarbeid som kommunene kan legge til rette for som kan føre til varige endringer.

Reiseliv og opplevelser for styrket folkehelse

Utfordringer knyttet til aktiviteter og opplevelser som styrker folkehelsen

En rekke ulike utfordringer ble løftet frem, ikke bare knyttet til aktive opplevelser (folkehelsebringende aktiviteter). Gruppen trakk fram at koronarestriksjoner hos overnattingssteder/turisthytter er en stor utfordring. Det er ikke lett å tilby opplevelser for tilreisende hvis det ikke er noe sted å overnatte, noen turisthytter å gå mellom eller kollektivtrafikk å

reise med. Selv ved gradvis lettelser i restriksjonene vil det være begrensninger i antallet (færre plasser enn tidligere), noen bedrifter vil fortsatt holde stengt fordi det ikke lønner seg å drive med lavt belegg.

Tilreisende med fly og cruise vil være tilnærmet null, dvs. tilnærmet ingen tilreisende fra andre land. Hvem blir da kundene? Nordmenn.

Dermed slår utfordring i «nordmenns vaner» inn. Ved reiser i eget land og egen region har mange tilgang til egen hytte eller kan låne hytte/hus. Vi velger å bruke egne hytter, vi bringer med oss egne fiskestenger, sykler, båter, kajakker, jaktgevær, osv. Finner fram selv hva som er interessant å foreta seg ved bruk av ulike nettsteder og gjennom bekjente. «Nordmenns vaner» skaper lite grunnlag for reiselivsaktørenes forretningskonsept, et forretningskonsept som kanskje er utviklet og innrettet mot turister fra andre land?

Det ble også kommentert at nordmenns betalingsvillighet er gjennomsnittlig liten for guiding, tilrettelagte turer, gruppeturer, leie av utstyr, overnatting, mat, mv.

En annen utfordring som ble pekt på var tildels manglende kunnskap hos overnattingsstedene og reiselivsbedriftene om lokalhistorie, kultur, mat, aktiviteter i nærområdet. Hvis medarbeiderne har liten kunnskap, hvordan blir da tilbudene kjent og kommunisert? Hvem kan ta grupper med på guidede turer og gi en spennende fortelling mens man vandrer, sykler, går på ski, mv.?

Tiltak/prosjekter som bidrar til å øke andelen opplevelser som styrker folkehelsen, mv.

Stord trakk fram prosjektene:

- Samarbeid med lokalt turlag (DNT) med å bygge/tilrettelegge stier til lokalt fjellområde, utarbeide kart/infomateriell. Godt samarbeid med kommunen som gir tillatelser og sørger for godt samarbeid med lokale grunneiere. Utfordring er at økt popularitet fører til behov for flere P-plasser, toalett, mv. Kan også skape økende konflikt med landbruk/utmarksbeite. Kommunen ønsker å være mer aktive, men har ressursmangel (personell og økonomi). Dette er et godt eksempel på at frivillige organisasjoner/private initiativ er/kan være drivkraften i tilrettelegging for aktive opplevelser.
- Samarbeid med cruisenæringen. Utvikle nullutslippsløsninger til å binge cruisebesøkende rundt i regionen. Her arbeides det tungt med elektriske hurtigbåter og små tilbringerbåter, nullutslippsbusser, sykkel mv.
- Sertifisering av reiselivsbedrifter – Samarbeidsrådet for Sunnhordaland bidrar til utvikling og gjennomføring av sertifiseringer/bærekraftig reiseliv.

Kristiansand pekte på:

- Hvor viktig det er å satse på lokal ekspertise i utviklingen av opplevelsespakker, mat-kokkeverdensmester - 50% lokalprodusert mat, kulturpersonligheter-vandring med innhold, mv. Spille på den kompetansen som finnes i regionen.

Overhalla/Trøndelag pekte på:

- Hvor viktig det er å utvikle og forbedre kunnskap hos reiselivsnæringens ansatte. Mange sesongarbeidere i reiselivsbedrifter vet kanskje ikke nok om hva som finnes av spennende og flotte aktive opplevelser i området? Hva har vi å tilby, hva er spennende hvis vi bruker tid til å se og finne? Finnes det en hule/grotte som det er knyttet sagn og fortellinger om, kan vi gå/sykle

for å se på den? Kan vi sove i hengekøye ved et skogstjern, kan vi leie utstyr, hvor kan vi brenne bål, kan vi fiske? Kan vi klatre i trærne? Hva har vi å tilby. Dagens koronasituasjon kan brukes til å skolere medarbeidere, men også utvikle nye og annerledes konsepter. Skolerte guider/«lokale helter».

Moss kommune pekte på:

- Hvor viktig det er å også lage «billigere pakker» og alternativer. Ha et bredt spekter, og ved nyutvikling av tilbudene passe på at også de med dårlig råd har et tilbud. Tilrettelegge for utlån og utleieordninger av utstyr, rimelige overnattingsmuligheter i enkle campinghytter, utlånstelt på campingplassen, utendørs kokemuligheter, mv. Det vil si utvikle både billige og dyre tilbud – større differensiering.
- La vekt på at det er aktiviteten man betaler for. Man kan like godt reise på yogaspa til Våler som til Hellas, men er kanskje ikke villig til å betale like mye? Kanskje heller reise dit flere ganger?
- Moss pekte også på et mulig prosjekt med å satse på sykkelutleie på jernbanestasjon og fergekai/båthavn der tilreisende raskt får tak i og kan leie klimavennlig framkomstmiddel. Kan det være en del av kollektivreisen/billettprisen? Viste til gode eksempler fra Nederland. Et viktig spørsmål er om det er grunnlag for slike ordninger i små og mellomstore byer i Norge? Klarer vi å skape forventninger om en slik ordning så kan etterspørselen gradvis øke.

Arendal viste til:

- Byromprosjektene ved å fjerne p-plasser og gi private aktører mulighet til å utvikle ti bud i det offentlig rom. Med en anstrengt kommuneøkonomi kan det å tilby areal (midlertidig) uten vesentlig kostnad for kommunen, utløse tiltak hos lokalt næringsliv. En vinn-vinn-situasjon.
- Tett samarbeid mellom en rekke reiselivsaktører og kommunen. Helt nødvendig for å lykkes i å kommunisere hva man har å tilby.

Kortreiste kretsløp og nye forretningsmodeller

Innledning

Det grønne skiftet innebærer en omstilling til kretsløpsøkonomien. Utgangspunktet er å realisere en økonomi hvor totalt forbruk av ressurser og energi søkes minimert. Dette innebærer ikke bare en overgang til kretsløpsøkonomi generelt, men også en streben etter å optimalisere kretsløpene (Kortreiste kretsløp). Her legges det til grunn at:

- Kretsløp er et *perspektiv* som kan legge til grunn alle former for aktivitet, produksjon, bruk/forbruk enten det gjelder produkter eller tjenester.
- Kretsløp bør være «kortreiste», dvs. ha minst mulig ressursbruk underveis både direkte og indirekte. Dette betyr å vektlegge at kretsløp minimaliserer det økologiske fotavtrykk inkludert det samlede klimafotavtrykk.
- Kretsløp bør være «langsomme», dvs. at det tar lengst mulig tid før en ressurs reduserer sin kvalitet (mister funksjon) eller går ut av kretsløpet (energitap/avfall). Dette betyr i praksis behov for lengre levetid på produkter, og at tjenester også baseres på bruk av ressurser/produkter med lengre levetid. Dette innebærer at det kan bli viktigere å ha forretningsmodeller med vekt på kvalitet framfor kvantitet/laveste mulig pris.

- Produkter/tjenester bør gi maksimal nytte (for flest mulig, på flest mulig måter og så stor del av tiden som mulig). Dette kan for eksempel skje gjennom deling/sambruk/leie. Dette innebærer også å unngå negative effekter for mennesker og natur, herunder sosialt uheldig effekter[3].

Kortreiste kretsløp er et viktig utgangspunkt for omstilling til lavutslippssamfunnet. Kortreist Kvalitet vil være et strategisk rammeverk som er godt egnet for å lokalt tilpasset bærekraftig næringsutvikling. Dette vil også kunne vitalisere og fornye grunnlaget for lokal og regional næringsutvikling. En slik tilnærming vil kunne inngå i et bredere lokaløkonomisk kretsløp i samspill med kultur og natur (jf. figuren under).

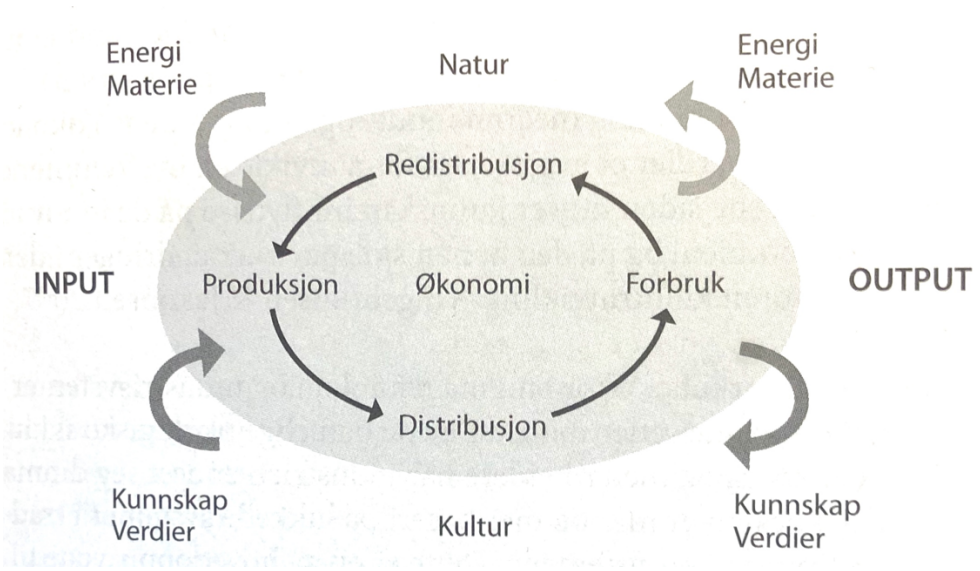

Figur 2: Kortreiste kretsløp som integrert del av lokaløkonomien. Kilde: Jacobsen, Ove (2019). Økologisk økonomi. Et perspektiv fra fremtiden.

For reiselivs- og opplevelsesnæringene vil dette kunne være en spesielt relevant modell fordi utgangspunktet er at det er de lokale og regionale kvaliteter (natur, kultur, handel, kompetanseutvikling, landbruk mv) som skaper grunnlag for næringsutvikling. Innen tjenesteproduksjon vil det være spesielt viktig at også kretsløp av kunder/besøkende ikke er for ressurskrevende. Kortreiste «kunder» kan med dette være bærekraftig.

Utfordrings- og mulighetsbildet for reiselivs- og opplevelsesnæringene

Dagens situasjon (med begrensninger i reiseaktivitet og hvordan arrangement kan gjennomføre), kan både sees ut fra at «midlertidig» perspektiv hvor fokus er å skape best mulighet lønnsomhet innenfor dagens forretningsmodeller, og ut fra at innovasjonsperspektiv hvor det ligger et potensial i nye forretningsmodeller.

[3] Dette ville f.eks. være et bolig- eller eiendomsprosjekt som, direkte eller indirekte, har sosialt uheldige effekter.

En mulig strategi for en bærekraftig omstilling i næringslivet er å involvere svært ulike aktører på tvers av nivåer og sektorer i samfunnet og utvikle innovative nettverksmodeller (Marquart 2017; Hanssen m.fl., 2013). Dette kan øke behovet for nye samarbeidsmodeller enten det er gjennom nettverk, brede programmer eller spisse prosjekter. Samtidig er det økende erkjennelse av at innovasjon og forskningsgjennombrudd ofte skjer i grenseflatene mellom ulike felt, og i spenningen mellom forskjellige fag- og kunnskapsområder.

En slik strategi kan bidra til utvikling av nye forretningsmodeller og konsepter innenfor både reiseliv- og opplevelsesnæringer. For å forløse potensialet kan det imidlertid være behov for økt grad av samarbeid og «konseptualisering på tvers». Begrensninger kan være en unik impuls for å utvikle kortreiste reiselivsprodukter og opplevelsesindustri lokalt, regionalt og nasjonalt. Dette kan bidra til å forsere det grønne skiftet og omstillingen til lavutslippssamfunnet.
Samtidig vil også dette være potensialer som kan fremmes gjennom målbevisst samarbeid og institusjonalisering. En utfordring vil være at kommuner og regioner i for liten grad utnytter de muligheter som ligger i dagens krise til å fremme næringsliv og virksomheter som bygger på kortreiste kretsløp.

Aktuelle prosjekter og tiltak

Lokale strategier for omstilling og næringsutvikling kan utformes som «local green deals» hvor omstilling og næringsutvikling knyttes sammen. Koronakrisen kan gi mulighet for at ressurser (tid/arbeidskraft, fysiske ressurser, sosiale/kulturelle ressurser mv) kan utnyttes for å utforme slike strategier. Disse strategiene kan i sin enkleste form kan være å fremme og stimulere til «foregangsprosjekter», jfr. ovenfor.

Når det gjelder prosjekter/tiltak som kan bidra til krisehåndtering og samtidig styrke omstillingen til kretsløpsbaserte forretningsmodeller lokalt og regionalt, synes det å være et mangfold av muligheter. For det første er det viktig å fokusere på samspillet mellom reiselivs- og opplevelsesnæringene og lokalsamfunnet/regionens samlede ressurser og næringsliv. Dette er illustrert i figuren under som viser hvordan det kan legges grunnlag for både prosjekter, tiltak (på kort lang sikt) og ny næringsutvikling (grønt skifte) der både hva som tilbys, målgrupper og hvordan tilbud legges opp kan innoveres.

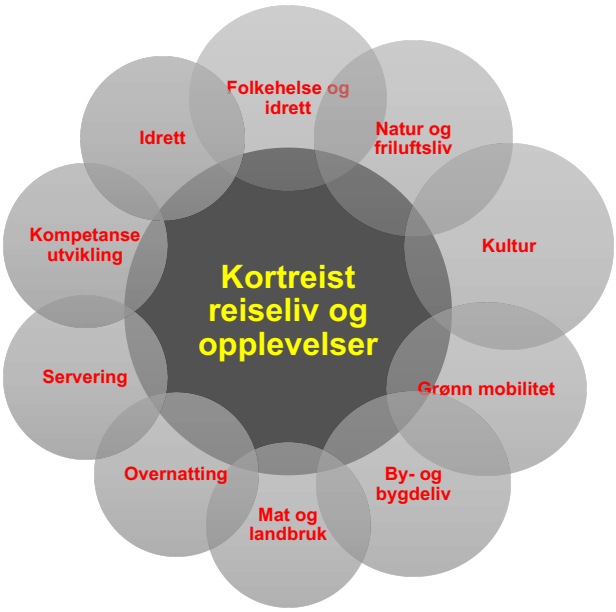

Figur 3: Kortreist reiseliv og opplevelser og potensial for samskaping av nye forretningsmodeller.

Eksempler på prosjekter/tiltak:

- Kortreiste syklister: opplevelse i eget lokalsamfunn/region med tilbud om overnatting/servering/opplevelse.
- Sørlandet som «det nye Syden» med totalt sett mindre klimafotavtrykk.
- Den elektriske regionen (Agder) som forretningside.
- Logistikk for bærekraft (kortreiste knutepunkt).
- Lokal mat i lokale verdikjeder og verdinetteverk som også «blander seg inn i» reiseliv/opplevelser f.eks. gjennom matopplevelser (smake, dyrke, tilberede, lære mv).
- Reiselivs- og opplevelseskonsepter hvor nye/innovativ/grønn offentlig/privat infrastruktur inngå og skaper merverdi. Mao samarbeids- og hybridkonsepter.
- Lokale energikretsløp hvor avhengighet til eksterne tilførsler/infrastruktur reduseres. Viktig at kommunen tar grep og sikrer «retning» (jfr. utfordringsbasert/mission based innovasjon).
- Bredbåndstrategier (kommuner, stat, selskaper) bør sikre bredbånd til alle som et tiltak som både sikrer samfunnssikkerhet/robusthet og omstilling til lavutslippssamfunnet. Kommuner kan «ta grep» og sikre retning.
- Aktiv kartlegging av mulige nye verdikjeder og verdinettverk (jfr. for eksempel erfaringer fra Skogmo industripark)
- Rådhus 2.0 – mer aktiv bruk av rådhus (f.eks. i Overhalla som et «kortreist knutepunkt») for å skape verdier og øke bruk/utnyttelse. Blant annet fordi det kan være en god strategi med økt grad av hjemmentor, delingsløsning (work-spaces) mv.
- Lokale grønne veikart for reiselivet[4]. Eksempler på lokale satsninger er Numedal (kultur/bærekraft/reiseliv) og Drammensregionen (prosjektforslaget Utforsk Drammensregionen 2020). Asker har også et potensiale for utvikling med mange kultur- og reiselivsbedrifter og et meget stort «nærmarked».
- Etablering av ulike former for kortreiste «klynger» som kan bidra til å forløse lokal bærekraftig innovasjon.

[4] Det finnes både et nasjonalt veikart for et bærekraftig reiseliv https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/b8ac6752ac3f463ebcc8ebb357121b07/veikart-barekraft.pdf, og et nasjonalt program (Grønn Tur) for å ta kartet i bruk i praksis https://www.dnt.no/gronn-tur-2017-2027/.

Veien videre

Klimsats som virkemiddel for omstilling til lavutslippssamfunnet

Status og perspektiver ved Miljødirektoratet, Kirvil Stoltenberg

Siden oppstart av Klimasats i 2016 mer enn 2000 søknader/ideer fra kommunene, som omfatter et totalt søknadsbeløp på 2,2 milliarder kroner. Det er bevilget ca 630 millioner kroner pluss at det bevilges ca 200 millioner i 2020. Ca. 460 prosjekter er ferdigstilte med klimasatsstøtte. Det er veldig inspirerende! I tillegg kommer hurtigbåtsatsingen.

Hele landet søker. 70 prosent av kommunene jobber med prosjekter som har fått klimasatsstøtte. Kommunene er gode til å inspirere hverandre. Det legges stor vekt på deling, og å lære av hverandre.

En følgeevaluering (Menon, 2019) viser at Klimasats har utløsende effekt på ca 70 prosent av prosjektene som får støtte. Andelen som rapporterer at ytterligere klimatiltak er igangsatt som følge av prosjektet er ca 50 prosent. Mens ca 70 prosent rapporterer at prosjektet har bidratt til kompetanseheving i kommunen.

Klimakur 2030[5] har et eget kommunekapittel. Kommunene kan i sine roller som eier og drifter, tjenesteyter, innkjøper, myndighetsutøver og samfunnsutvikler påvirke ulike klimatiltak. Mange klimatiltak krever at mange forskjellige aktører drar sammen. Kommunene kan ta en større rolle. som pådriver og tilrettelegger, men kan også hindre gjennomføring av tiltak. Stor forskjell på hva kommunen kan oppnå om man er superpådriver eller om man lener seg tilbake (barriere). Kommunen kan for eksempel tilrettelegge arealer for ladeinfrastruktur.

Kommunene har mange virkemidler i dag som kan utnyttes i større grad. Det ligger muligheter i strategisk bruk av anskaffelser, samfunns- og arealplanlegging og et stort potensial i kommunens rolle som samfunnsutvikler. Kommunekapittelet i Klimakur 2030 er en samlet liste over mulige nye virkemidler, og virkemidler kommunene har og kan bruker mer. (Tabell A38, fra side 327). Hvis kommunene har flere forslag, ønsker Mdir tilbakemelding.

Kommunene kan styrkes som klimaaktør gjennom å få en tydelig rolle i klimapolitikken, tydeliggjøre det juridiske handlingsrommet, integrere og implementere klimahensyn i offentlige anskaffelser, og integrere klimahensyn i kommunenes beslutningssystemer.

Oppfølging og videre arbeid i Kortreist kvalitet kommunenettverket

Ved ansvarlig for Kortreist Kvalitet arbeidet i KS, Kjetil Bjørklund

Neste samling i Kortreist Kvalitet nettverket legges opp til fysisk samling med Asker kommune som vertskap. Vi jobber med å få inn en deltaker fra Nord-Norge. Kortreist Kvalitet er også interessant for kommuner utover nettverket, og omtales for eksempel i Klimakur 2030.

---

[5] Link til Klimakur 2030: https://www.miljodirektoratet.no/globalassets/publikasjoner/m1625/m1625.pdf

Vi jobber med ulike måter å styrke kommunenes kompetanse. Har for eksempel i samarbeid med Viken, Vestfold og Telemark søkt Klimasats om midler til å utvikle et opplegg for styrking av kommunesektorens omstillingskompetanse for lavutslippssamfunnet. Vurderer også å lage opplegg for kompetanseutvikling gjennom nettsamlinger, seminarer, etc.

Referanser

Hanssen, G. S., Mydske, P. K., Dahle, E. (2013) Multilevel coordination of climate change adaptation: by national hierarchical steering or by regional network governance? *Local Environment, 18*(8), 869-887. https://doi.org/10.1080/13549839.2012.738657

Jacobsen, Ove (2019). Økologisk økonomi. Et perspektiv fra fremtiden. 2019.
Flux forlag. ISBN 9788283840117.

Marquardt, J. (2017): Conceptualizing power in multi-level climate governance. *Journal of Cleaner Production, 17*(154), 167- 175. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.03.176

Wang, L., Selvig, E., Westskog, H., Mygland, R., & Amundsen, H. (2016). Kortreist kvalitet. Hva betyr omstilling til et lavutslippssamfunn for kommunesektoren? KS FoU-prosjekt nr. 154025, pp. 162.